

Eläinlääkäri! Huomioi lääkkeiden väärinkäytön riskit

Tita-Maria Muhonen, Katja Pihlainen / Kirjoitettu 7.9.2022 / Julkaistu 16.9.2022

© GettyImages/Shendart

Eläinlääkärin on lääkehoidosta päättäessään huomioitava määrättävän lääkkeen väärinkäyttöpotentiaali ja pohdittava soveltuvia keinoja vähentää riskejä kotihoidossa. Laajentunut kipulääkevalikoima lisää väärinkäyttöriskiä.

Eläinlääkärin asema lääkehoidon määräämisessä on haasteellinen, koska potilaan hoidon lisäksi on otettava huomioon lääkkeen väärinkäytön riskit. Väärinkäytöllä tarkoitetaan tässä lääkkeen käyttämistä vastoin eläinlääkärin määräystä valmisteen aiheuttamien keskushermostovaikutusten vuoksi eli päihtymistarkoituksessa.

Lääkkeitä eivät käytä väärin eläinpotilaat, vaan riski liittyy eläimen hoitoon osallistuviin ihmisiin, joilla on päihdeongelma.

Ihmisiä hoitavien lääkäreiden keinovalikoimaan väärinkäytön ehkäisemiseksi kuuluvat muun muassa apteekkisopimus, sähköinen resepti sekä mahdollisuus ja ammattitaito arvioida, mikä on kulloisenkin potilaan riski käyttää lääkkeitä väärin. Eläinlääkärillä keinoja on vähemmän. Eläinten lääkinnässä ei Suomessa ole käytössä sähköistä reseptijärjestelmää eikä apteekkisopimus koske eläinten lääkintää. Lisäksi eläinlääkäri ei välttämättä edes tapaa sitä henkilöä, jonka vastuulla lääkkeen antaminen eläimelle lopulta on.

Viranomaisella ei ole saatavilla tarkkaa tietoa siitä, missä määrin eläinlääkärin määräämä lääkehoito lopulta päättyy eläimelle, jolle lääkitys määrättiin, ja kuinka suuri osa päättyy väärinkäyttäjille. Tullin ja poliisin takavarikkotilastoissa esiintyy monia eläinlääkinnässäkin käytettyjä lääkkeitä. Useimmiten ne kuitenkin ovat peräisin muualta kuin eläimille määrätystä lääkkeitä. Havainnot korostavat kuitenkin sitä, että eläinlääkinnässä käytettyjä valmisteita tulee käsitellä huolellisesti, ja väärinkäytön riski on oltava eläinlääkärin tiedossa.

Gabapentinoidit eläinlääkinnässä

Eläinten kipu osataan nykyään tunnistaa paremmin, ja sitä osataan myös mitata täsmällisemmin. Yhä vaikeampia kroonisia kiputiloja on mahdollista hoitaa erilaisten kipulääkkeiden yhdistelmillä. Myös esimerkiksi pelkoa ja ahdistusta aiheuttaviin tilanteisiin on eläimille uusia hoitovaihtoehtoja.

Eläinlääkinnässä suhteellisen uusi lääkeryhmä on gabapentinoidit (gabapentiini, pregabaliini), joilla voidaan hoitaa edellä mainittuja ongelmia. Ihmiselle tarkoitettuja gabapentiinivalmisteita on käytetty erityisluvalla seuraeläinten hoitoon yli kymmenen vuoden ajan, mutta ensimmäinen pregabaliinia sisältävä eläinlääkevalmiste sai myyntiluvan vasta vuosi sitten. Osalle eläinlääkärikuntaa gabapentinoidit ovatkin kokonaan uusi lääkeryhmä.

Pregabaliiniin liittyy selkeä väärinkäyttöriski

Gabapentinoidien laajentunut väärinkäyttö on suhteellisen uusi asia ihmislääkinnässä. Suomessa pregabaliinin väärinkäytöstä raportoitiin kuitenkin jo vuonna 2007. Gabapentinoidien esiintymisestä myrkytyskuolemissa Suomessa on julkaistu tämän jälkeen useita tutkimuksia.

Pregabaliinin lääkekäytön valvontaa onkin ilmenneen väärinkäytön vuoksi toivottu tehostettavaksi jo pitkään. Suomi on ilmaissut aikeensa luokitella pregabaliini huumausaineeksi. EU:n jäsenvaltioiden kuulemismenettelyn päättyessä syksyllä 2022 asia voi edetä kansallisena asetusmuutoksena. Ruotsissa ja Iso-Britanniassa pregabaliini on luokiteltu huumausaineeksi jo vuosina 2018 ja 2019.

Mahdollisen huumausaineluokittelun myötä kaikkien pregabaliinivalmisteiden määräämiseen, toimittamiseen ja säilyttämiseen tulee jatkossa liittymään tiukempia vaatimuksia.

Mistä eläinlääkkeen väärinkäyttöpotentiaalista saa tietoa?

Eläinlääkkeen valmisteyhteenvedo sisältää olennaiset tiedot valmisteesta oikeasta ja turvallisesta käytöstä kohde-eläinlajille sekä käyttäjäturvallisuusohjeet lääkettä annostelevalle ja käsittelevälle ihmiselle.

Eläinlääkkeiden myyntilupamenettelyn käyttäjäturvallisuusarvioinnin tavoitteena on estää lääkettä antavan henkilön ja lapsen tahaton altistuminen eläinlääkkeelle. Tahallista altistumista tai valmisteyhteenvedon ohjeista poikkeavaa käyttöä sen sijaan ei arvioida. Valmisteyhteenvedossa ei siksi ole tietoa sellaisen väärinkäytön varalta, johon potilaan hoitoon osallistuva henkilö voi syöllistyä. On eläinlääkärin oman aktiivisuuden ja tiedonhaun varassa, saako hän tietoa uuden eläinlääkkeen väärinkäyttöpotentiaalista.

On eläinlääkärin oman aktiivisuuden ja tiedonhaun varassa, saako hän tietoa uuden eläinlääkkeen väärinkäyttöpotentiaalista.

Uusi vaikuttava aine eläinlääkinnässä on usein ollut jo pidempään käytössä ihmisillä. Hyvä keino saada tietoa väärinkäyttöpotentiaalista on tutustua ihmisille tarkoitettun vastaavan lääkkeen valmisteyhteenvedon kohtaan 4.4 ”Väärinkäyttö, päihdekäyttö tai riippuvuus”.

Kaikki samaa vaikuttavaa ainetta sisältävät ihmisille ja eläimille hyväksytyt lääkevalmisteet valmisteyhteenvedoineen löytyvät Fimean lääkehaku -tietokannasta.

Pitkä hoitosuhde avainasemassa

Eläinlääkäriasemien ketjuuntumisen ja eläinlääkäreiden erikoistumisen myötä eläinpotilaan hoitoon voi vuosien aikana osallistua useampi eläinlääkäri eri paikkakunnilla. Etenkin erityistä osaamista vaativissa vaivoissa eläin ohjataan lähetteellä asiantuntevan tahon hoitoon. Eläimen eliniän kestävää, omistajan ja eläinlääkäriä välistä pitkäaikaista ja luottamuksellista suhdetta ei tällöin välttämättä pääse syntymään.

Vaikka eläinlääkkeen väärinkäytöstä häilyisi epäily, on eläinlääkäriä uuden hoitosuhteen alussa ensin keskityttävä potilaan vaivaan. Diagnoosi on pyrittävä varmistamaan mahdollisimman pitkälle, jotta uuden lääkityksen vastetta voidaan arvioida havaittavalla tavalla.

Aina tämä ei ole kuitenkaan mahdollista. Kiireellistä hoitoa vaativissa tapauksissakin olisi tärkeää selvittää potilaan sairaushistoria eläintä aiemmin hoitaneilta kollegoilta. Tämäkään ei aina onnistu, jos potilas on esimerkiksi aiemmin ollut hoidettavana toisessa maassa. Eläinlääkäri ei kuitenkaan saa määrätä väärinkäyttöön soveltuvia lääkkeitä ensimmäisen kerran eläintä hoitaessaan, ellei välitöntä lääkitystarvetta todeta.

Pitkä hoitosuhde olisi kuitenkin lääkkeiden väärinkäytön ehkäisemisen näkökulmasta hyödyllinen. ”Omaeläinlääkäri” konsepti onkin joidenkin eläinlääkäriasemien palvelutarjonnassa.

Reseptioppi avuksi

Konkreettisenä välineenä väärinkäytön tunnistamisessa ja kenties myös ehkäisyssä on eläinpotilaan seerumin lääkeainepitoisuuden säännöllinen seuranta. Siten voitaisiin ainakin jossain määrin varmistaa, että lääkitys on annettu asianmukaisesti. Kaupallisia laboratoriopalveluita tähän tarkoitukseen on kuitenkin tarjolla äärimmäisen vähän, jos lainkaan.

Sähköisen reseptijärjestelmän puuttuessa eläinlääkäri voi vaikuttaa väärinkäyttömahdollisuuksiin eläinlääkemääräyksen muodolla. Suuren lääkemäärän saamisen kerralla voi estää iteroimalla reseptit. Vastaavasti lääkettä voidaan luovuttaa klinikalta asiakkaalle vain esimerkiksi kuukauden tarvetta vastaava määrä kerrallaan. Näitä keinoja on melko helppo soveltaa, jos eläinlääkäri tunnistaa määräämänsä lääkevalmisteen väärinkäyttöpotentiaalin.

Viranomaisen eläinlääkäriä tukena

Eläinlääkäriä rooli on merkittävä eläinlääkkeiden väärinkäytön ehkäisemisessä. Kuitenkin esimerkiksi paperisten reseptien väärentämiseen on yksittäisen eläinlääkäriä hankala vaikuttaa. Väärennettyjä eläinlääkemääräyksiä on tehty useiden eläinlääkäreiden nimissä. Sähköinen eläinlääkemääräys on onneksi jo kehitteillä, mutta sen käyttöönottoon menee vielä vuosia.

On selvää, että eläinlääkäriä työtä helpottaisi, jos tietoa eläinlääkkeen väärinkäyttöpotentiaalista olisi paremmin tarjolla. Viranomaisten yhteisenä tavoitteena tulisi olla tiedon tarjoaminen kootusti ja helposti eläinlääkäriä saataville. Tämän tiedon puuttuessa tai ollessa hankalasti saatavilla, yhteydenottokynnys esimerkiksi viranomaiseen kannattaa pitää matalana, jos väärinkäyttöä epäiltäessä tarvitaan apua.

Myös apteekkien tehtävänä on toimia eläinlääkäriä tukena. Esimerkiksi pakkauksen jakaminen on eläinlääkäriä näin määrätessä apteekin velvollisuus. Asiasta säädetään lääkkeiden toimittamista koskevassa Fimean määräyksessä.

Lue myös:

[Eläinten lääkkeet voivat päätyä päihdekäyttöön](#) (Sic! 1/2015)

Kirjallisuutta:

Tita-Maria Muhonen

ELL

Eläinlääkäri, Fimea

Katja Pihlainen

FT

Ylitarkastaja, Fimea

LISÄÄ AIHEESTA

[Myyntilupamenettelyt mukautettiin eläinlääkinnän tarpeisiin](#)

[Eläinlääkkeiden toimittamiseen muutoksia](#)

[Eläinlääkeasetus toi muutoksia lääketurvatoimintaan](#)

[Eläinlääkkeiden saatavuuden parantamiseen uusia keinoja](#)